

Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής
«Η μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού»

2 Μαΐου 2018

Εισήγηση Γενικού Γραμματέα Ε.Σ.Α.μεΑ. κ. Γιάννη Λυμβαίου

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής για την πρόσκληση που απηύθυνε στην Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) να συμμετάσχει σε αυτήν την σημαντική εκδήλωση.

Για το αναπηρικό κίνημα της χώρας, ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία είναι αποτέλεσμα της διάκρισης που διαχρονικά αντιμετωπίζουν σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Η διάκριση παίρνει τη μορφή εμποδίων. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να είναι θεσμικά, αρχιτεκτονικά, ιδεολογικά και να εντοπίζονται στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην εργασία, στον πολιτισμό, στον αθλητισμό, στις νέες τεχνολογίες.

Η μετάβαση από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας (που αντιμετωπίζει τα άτομα με αναπηρία ως ασθενείς) στο κοινωνικό και δικαιωματικό μοντέλο (που αντιμετωπίζει τα άτομα με αναπηρία ως φορείς δικαιωμάτων), «πήρε σάρκα και οστά» με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, την οποία η χώρα μας ενέταξε στο νομικό της πολιτισμό το 2012 με τον ν. 4074/2012.

Η Σύμβαση, επιβάλλει έναν ριζικό μετασχηματισμό του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και των πολιτικών, μέσω του οποίου δύναται να δημιουργηθούν οι συνθήκες για την πλήρη ένταξη και την ανεμπόδιστη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Αυτός ο μετασχηματισμός προϋποθέτει την αποτύπωση της κατάστασης που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία μέσω της συλλογής αξιόπιστων εθνικών στατιστικών δεδομένων στη βάση όμως της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, δηλαδή δίνοντας έμφαση στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, όπως εξάλλου υπαγορεύει και το άρθρο 31 της Σύμβασης.

Προς αυτή την κατεύθυνση η Ε.Σ.Α.μεΑ. υλοποιεί έργο με τίτλο «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας», το οποίο έχει ενταθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» 2014 – 2020, με αντικείμενο την επιστημονική καταγραφή, μελέτη και παρακολούθηση των πολιτικών για την αναπηρία σε όλους τους τομείς, υπό την οπτική του κοινωνικού και δικαιωματικού μοντέλου και με τον ν.4488/2017 αποτελεί τον βασικό συνομιλητή του ελληνικού στατιστικού συστήματος σε θέματα παραγωγής αλλά και διάχυσης στατιστικών για την αναπηρία.

Σύμφωνα με την επεξεργασία, από το Παρατηρητήριο της ΕΣΑμεΑ, των στοιχείων της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (Statistics on Income and Living Conditions-SILC), η οποία αποτελεί για την Ευρώπη και συνακόλουθα για την Ελλάδα, τη βασική πηγή αναφοράς των στατιστικών για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στις χώρες της ΕΕ, το ποσοστό των ατόμων με αναπηρία στην

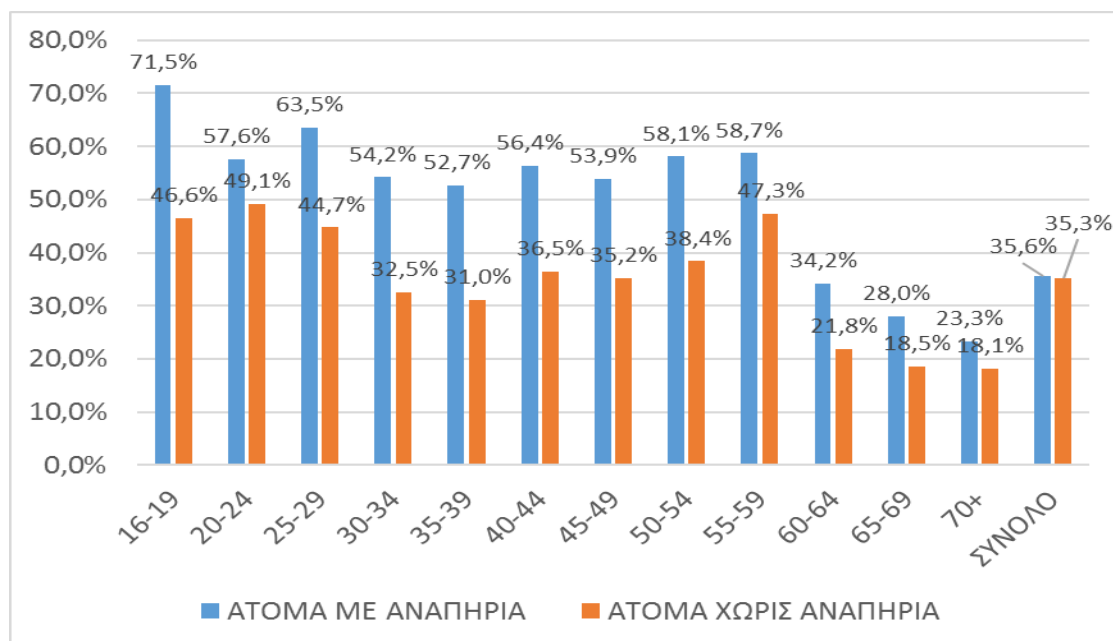
Ελλάδα, δηλαδή τα άτομα που αντιμετωπίζουν μακροπρόθεσμο περιορισμό ή δυσκολία στη συνήθη για τον πληθυσμό δραστηριότητα τους λόγω προβλημάτων υγείας, **ανήλθε το 2016 στο 24,7%, του πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 2.231.197 άτομα.** Εξ αυτών, 1.014.177 άτομα, δηλαδή το 11,2% του πληθυσμού, αντιμετωπίζουν σοβαρής μορφής περιορισμό/αναπηρία.

Βασικός δείκτης για την παρακολούθηση των μεγεθών της φτώχειας και του αποκλεισμού στην Ε.Ε. είναι ο σύνθετος δείκτης «Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό», ο οποίος εκτιμά το ποσοστό των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό λαμβάνοντας συνδυαστικά υπόψη 3 διαφορετικά ποσοστά/υπο-δείκτες:

- Υπο-δείκτης 1: Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας, δηλαδή το ποσοστό των ατόμων που διαβιεί κάτω από το εισοδηματικό όριο που ορίζεται ως κατώφλι φτώχειας,
- Υπο-δείκτης 2: Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζει σοβαρές υλικές στερήσεις,
- Υπο-δείκτης 3: Το ποσοστό των ατόμων που διαβιεί σε νοικοκυριά με εργασία χαμηλής έντασης (νοικοκυριά που τα μέλη του εργάστηκαν συνολικά λιγότερο από 20% των συνηθισμένων ωρών απασχόλησης σε ώρες κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους).

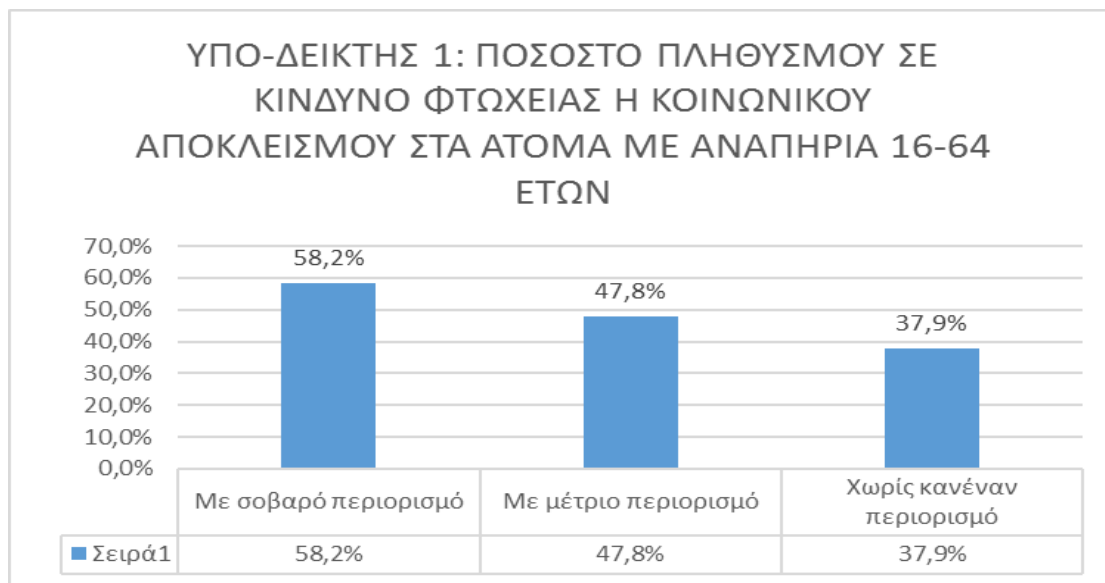
Τα στοιχεία της έρευνας (SILC-2016) είναι αποκαρδιωτικά για την Ελλάδα, με τον συνολικό πληθυσμό που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού να ανέρχεται στο 35,6% (3.789.300 άτομα), ενώ για τον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία και των οικογένειών τους ο κίνδυνος της φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι σημαντικά περισσότερο διαδεδομένος και ιδιαίτερα σοβαρός.

ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ: ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 16 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Σε όλες τις ομάδες ηλικιών ο κίνδυνος φτώχειας ή αποκλεισμού είναι συγκριτικά μεγαλύτερος για τα άτομα με αναπηρία σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς κανέναν περιορισμό. Η διαφορά αυτή λαμβάνει τρομακτικές διαστάσεις στις παραγωγικές ηλικίες έως 54 ετών, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι της τάξεως των 20 ποσοστιαίων μονάδων.

Αν ομαδοποιήσουμε τις παραγωγικές ηλικίες 16-64 και εξετάσουμε τον δείκτη ανά κατάσταση αναπηρίας προκύπτει σημαντική συσχέτιση του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού με την βαρύτητα της αναπηρίας.

Στο φάσμα της φτώχειας και του αποκλεισμού βρίσκονται οι 6 στους 10 πολίτες με σοβαρή αναπηρία και οι 5 στους 10 με μέτριο περιορισμό δραστηριότητας στις ηλικίες από 16 έως 64 ετών.

Τα σοκαριστικά αυτά στοιχεία που για πρώτη φορά στην Ελλάδα έρχονται στο φως της δημοσιότητας από την ΕΣΑμεΑ και το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ, επιβεβαιώνουν την άρρηκτη σχέση της αναπηρίας με τη φτώχεια, παρότι παρουσιάζουν μια πιο «αισιόδοξη» εικόνα των μεγεθών της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία.

Αναλυτικότερα, ο «υπο-δείκτης κινδύνου φτώχειας», υποεκτιμά το μέγεθος του πληθυσμού των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας, διότι μετρά τη σχετική εισοδηματική φτώχεια του πληθυσμού αναφορικά με ένα κυμαινόμενο κατώφλι φτώχειας, το οποίο στην Ελλάδα της κρίσης έχει συμπιεστεί προς τα κάτω λόγω της συνολικής φτωχοποίησης του πληθυσμού¹.

Ειδικότερα για τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να τονιστεί ότι αυτά αντιμετωπίζουν ένα πρόσθετο κόστος διαβίωσης για την κάλυψη εξειδικευμένων αναγκών που απορρέουν από την αναπηρία. Συνεπώς το γενικώς οριζόμενο κατώφλι φτώχειας δεν

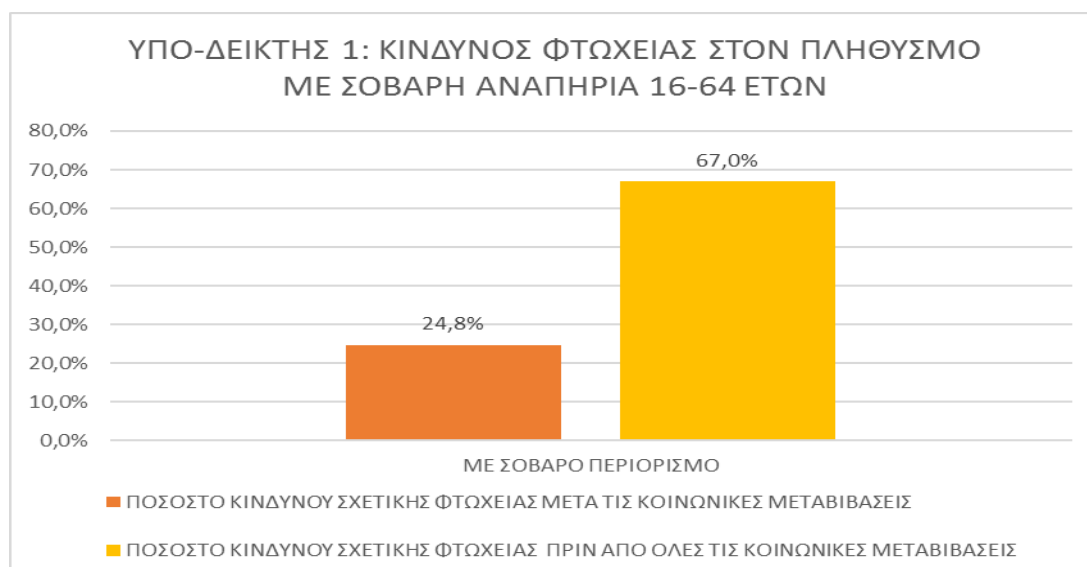
¹ Το κατώφλι της φτώχειας ορίζεται σήμερα στα 4.500 ευρώ ανά άτομο ενώ για παράδειγμα το 2008 ήταν στα 6.480 ευρώ.

μπορεί να αποτελεί έγκυρο δείκτη αποτύπωσης της φτωχοποίησης αυτής της ομάδας του πληθυσμού.

Είναι επομένως περισσότερο εύλογο να εξετάζουμε τον «υπο-δείκτη κινδύνου φτώχειας» στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία, αφαιρώντας από το διαθέσιμο εισόδημα τα επιδόματα αναπηρίας (προνοιακά επιδόματα, εξωιδρυματικό επίδομα, επίδομα κίνησης, επίδομα νεφροπαθών και μεταμοσχευμένων κ.τ.λ.), τα οποία - δεδομένης της ανυπαρξίας άλλων κρατικών παροχών και υποδομών- παρέχονται για την κάλυψη του πρόσθετου κόστους διαβίωσης.

Η προστασία από την φτώχεια που παρέχουν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις στα άτομα με αναπηρία είναι καταλυτικής σημασίας. Στο διάγραμμα που ακολουθεί, τα στοιχεία επιβεβαιώνουν την αδήριτη αναγκαιότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων, και ειδικότερα των επιδομάτων και των συντάξεων αναπηρίας ως διορθωτικών παρεμβάσεων στις δομικές ανισότητες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους.

Ειδικότερα στον πληθυσμό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία 16-64 ετών, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δηλαδή συμπεριλαμβανομένων στο εισόδημα των επιδομάτων και συντάξεων) από το 24,8% εκτοξεύεται στο 67% δίχως τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.

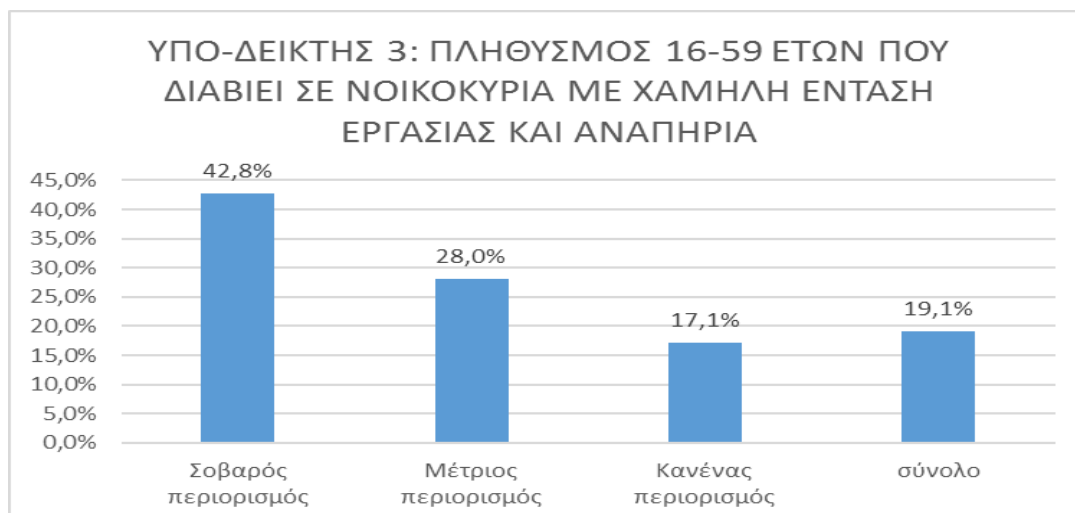
Ο «δείκτης υλικής στέρησης» παρότι είναι ιδιαίτερα σημαντικός ως ένα μέτρο προσέγγισης της απόλυτης φτώχειας, καθώς αποτυπώνει το ποσοστό του πληθυσμού που στερείται (λόγω οικονομικής αδυναμίας) τουλάχιστον 4 από έναν κατάλογο 9 βασικών αγαθών και υπηρεσιών, υποτιμά επίσης την έκταση της αποστέρησης στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία, διότι δεν λαμβάνει υπόψη τις ανελαστικές ανάγκες σε εξειδικευμένα αγαθά και υπηρεσίες (υγείας, αποκατάστασης κ.α.) που η μη ικανοποίησή τους συνιστά εκ των πραγμάτων κατάσταση σημαντικής υλικής αποστέρησης.

Παρόλ'αυτα, ακόμη και με τον γενικό τρόπο υπολογισμού των στατιστικών στοιχείων για την υλική στέρηση, αποδεικνύεται ότι ένα σημαντικά μεγάλο τμήμα του πληθυσμού με αναπηρία δεν απολαμβάνει ένα στοιχειωδώς ανεκτό επίπεδο διαβίωσης. Σχεδόν οι 4 στους 10 πολίτες με σοβαρή αναπηρία μεταξύ 16 και 64 ετών βιώνουν σοβαρές υλικές στέρσεις.

Η ανάλυση του δείκτη «χαμηλής έντασης εργασία» στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία καθιστά εμφανές ότι η εργασία αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο ύπαρξης εμποδίων και αναπαραγωγής διακρίσεων εις βάρος του πληθυσμού των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους.

Ειδικότερα, το 42,8% του πληθυσμού με βαριά αναπηρία διαβίβει σε νοικοκυριά με εργασία χαμηλής έντασης, έναντι του 17,1% των ατόμων χωρίς αναπηρία.

Ο δείκτης, λαμβάνοντας υπόψη την απασχόληση του συνόλου των μελών του νοικοκυριού αποτυπώνει τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής στην εργασία όχι μόνο των ατόμων με αναπηρία, αλλά και άλλων μελών των νοικοκυριών τους, που συνήθως έχουν ρόλο φροντιστών -δεδομένης της μη θεσμοθέτησης του Προσωπικού Βοηθού σε συνδυασμό με την ελλειμματική παροχή υπηρεσιών φροντίδας.

Η περιορισμένη πρόσβαση στον κόσμο της εργασίας των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, στο βαθμό που είναι σε θέση να εργαστούν, αφενός συνδέεται με την εισοδηματική φτώχεια, αφετέρου αποτελεί βασική αιτία κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς η εργασιακή ένταξη αποτελεί κλειδί και για την κοινωνική τους ένταξη.

Συμπερασματικά, για την αντιμετώπιση της φτώχειας των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους απαιτείται ένα συνολικό πρόγραμμα δημόσιων πολιτικών, που θα περιλαμβάνει πρόσθετα μέτρα είτε άμεσης είτε έμμεσης οικονομικής ενίσχυσης, μέσω ευνοϊκών εισοδηματικών, ασφαλιστικών και φορολογικών ρυθμίσεων.

Επιπρόσθετα, απαιτείται μια ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για την εργασιακή ένταξη των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, ως μέτρο ενίσχυσης του εισοδήματος και ως πολιτική κοινωνικής ένταξης.

Ωστόσο, το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού απαιτεί την ενσωμάτωση -όπως άλλωστε ορίζεται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και ειδικότερα στην Ελλάδα στο νόμο 4488/2017- της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις δημόσιες πολιτικές, δράσεις, μέτρα και προγράμματα, ώστε να καταστεί εφικτή η ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στα δημόσια αγαθά και στις υπηρεσίες, και συνακόλουθα η ανεμπόδιστη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.